

РАЖДАЕМОСТ И СЕМЕЙНИ ПОЛИТИКИ

Население, Том 37, Книжка 1, 2019, 179-195

ISSN 0205-0617 (Print); ISSN 2367-9174 (Online)

<http://nasselenie-review.org>; e-mail: nasselenie_review@abv.bg

РЕПРОДУКТИВНИ ТЕЛА – ДЕМОГРАФСКИ ДИСКУРСИ

Любослава КОСТОВА

*Институт за изследване на обществата и знанието-БАН,
Секция „Етически изследвания“*

БЪЛГАРИЯ, гр. София 1000, ул. „Сердика“ 4

✉ Luboslava.kostova@gmail.com

Резюме: Настоящата статия има за цел да конструира историята на репродуктивно тяло през призмата на променящите се демографски и социални предизвикателства, в контекста на една специфична биополитическа управляемост. Тя разглежда „репродуктивното тяло“ в три различни перспективи: като част от демографските процеси и статистики, като биополитически проект и като съдба в контекста на родилните кампании и неудобните, публични истини. Всеки един от изброените дискурси употребява понятието по свой начин, със свой език и с определени цели. Общото помежду им е, че и трите дискурса отреждат на жените основна роля, които спрямо каноните на обществената хигиена и здраве поемат отговорността относно раждането, оцеляването и здравето на децата¹. „Добрите“ майки спазват канона, а „лошите“ – не.

Ключови думи: репродуктивно тяло; раждаемост; биополитика; медицинализация; управляемост.

Благодарности

Настоящата публикация е осъществена благодарение на проект „Мерки за преодоляване на демографската криза в Република България“ на ИИНЧ-БАН.

Статията да се цитира по следния начин:

Костова, Л. (2019). Репродуктивни тела – демографски дискурси. *Население*, Том 37, Кн. 1, 179-195. ISSN 0205-0617 (Print); ISSN 2367-9174 (Online).

© Л. Костова, 2019

Статията е постъпила през м. февруари 2019

Приета за публикуване през м. март 2019

Публикувана онлайн през м. юни 2019

Авторът е прочел и одобрил окончателния вариант на ръкописа.

---

¹ Apple 1987

FERTILITY AND FAMILY POLICIES

Nasselenie Review, Volume 37, Number 1, 2019, 179-195
ISSN 0205-0617 (Print); ISSN 2367-9174 (Online)
<http://nasselenie-review.org>; e-mail: nasselenie_review@abv.bg

REPRODUCTIVE BODIES – DEMOGRAPHIC DISCOURCES

Luboslava KOSTOVA

*Institute for the Study of Societies and Knowledge-BAS,
Ethical studies department*

BULGARIA, Sofia 1000, Serdika, 4

✉ Luboslava.kostova@gmail.com

Abstract: *This paper aims to construct history of reproductive body through changing demographic and social challenges in the context of a specific biopolitical governance. It describes reproductive body in three different perspectives: as a part of demographic processes and statistics, as a biopolitical project and as a destiny through maternity campaigns and inconvenient, public truths. Each discourse has its own use of the term, its own language and purposes. What is common is the main role of women according to the public canons of social hygiene and health as a main actors in the birth rate, survival and health of children. Good mothers do the canon, bad-not.*

Keywords: reproductive body; birth rate; biopolitics; medicalization; governance.

Acknowledgement

This publication has been possible thanks to the project of IPHS-BAS ‘Measures to overcome the demographic crisis in the Republic of Bulgaria’.

This article can be cited as follows:

Kostova, L. (2019). Reproductivni tela – demografski diskursi. [Reproductive Bodies-Demographic Discourses]. *Nasselenie Review*, Volume 37, Number 1, 179-195. ISSN 0205-0617 (Print); ISSN 2367-9174 (Online). (In Bulgarian).

Luboslava Kostova – Reproductive Bodies-Demographic Discourses

© L. Kostova, 2019

Submitted – February 2019

Revised – March 2019

Published – June 2019

The author has read and approved the final manuscript.

„РЕПРОДУКТИВНОТО ТЯЛО“ КАТО ДЕМОГРАФСКА СТАТИСТИКА

Репродуктивно тяло и раждаемост

Според данни на НСИ за 2017 г. процесите на намаляване и застаряване на населението в България продължават. Намалява броят живородени деца и коефициентът на общата раждаемост. Можем ли да говорим за репродуктивни тела от призмата на една биополитическа перспектива, и ако да, какъв отговор се крие зад приведените статистики?

Понятието „репродуктивно тяло“ е твърде условно, като тук правя необходимото уточнение, че то не се фокусира единствено до репродуктивните възможности на жената, а и до тези на мъжа в степената, в която репродукцията е споделен процес и отговорност. От демографска гледна точка обаче, ние не говорим за репродуктивни тела и родителство, а за „раждаемост“. В „Речник по демография“ на Ролан Преса този процес е дефиниран така: „процес, свързан с живите раждания, разглеждани от гледна точка на жената...“².

Броят на жените във фертилна възраст (15–49 г.) в страната, или размерът на родилните контингенти и тяхната плодовитост, оказва съществено влияние върху равнището на раждаемостта и определя характера на възпроизводството на населението³. Към 31.12.2017 г. броят на жените във фертилна възраст е 1 517 хил., като спрямо предходната година намалява с близо 22 хил., а спрямо 2011 г. – с почти 133 хиляди. През 2017 г. броят на децата, родени от майки под 18 години, е 3 251.

Запазва се тенденцията на увеличаване на броя на децата, родени от жени на възраст 40 и повече навършени години – от 1 947 през 2016 г. на 2 108 през 2017 година. Половината (50.7%) от ражданията през 2017 г. са първи за майката, 36.5% – втори, а 12.5% – трети и от по-висока поредност.

Тоталният коефициент на плодовитост е един от основните показатели, характеризиращи плодовитостта на жените. През 2017 г. средният брой живородени деца от една жена е 1.56. За сравнение, през 2001 г. той е бил 1.24, а през 2016 г. – 1.54. Средната възраст на жените при раждане на първо дете се увеличава от 27.0 години през 2016 г. на 27.1 години през 2017 година. В регионален аспект средната възраст при раждане на първо дете варира от 30.0 години за област София (столица) до 23.1 години за област Сливен.

Увеличаващата се средна възраст на майките за раждане, както и броят на извънбрачните раждания на деца, отглеждани в семейна среда, преобладаващите репродуктивни ценности и модели, според които „двудетния модел се запазва като доминиращ репродуктивен идеал и за двата пола“⁴ са преки фактори, определящи ниските нива на раждаемост. Зад тях, разбира се, стоят социално-икономически, правни, културни и не на последно място психологически мотиви, чиято роля също е определяща.

² Преса, 2006

³ Данни от НСИ

⁴ Димитрова, 2011

За да разберем спецификите на зададените данни, които недвусмислено ни чертаят една не много оптимистична визия за демографското бъдеще на страната, следва да анализираме основните понятия и политики, заложи в „Националната стратегия за демографско развитие“ 2006–2020. В центъра на активната демографска политика стоят насърчаването на раждаемостта и **подпомагането на жената в изпълнение на основната ѝ функция – майчинската**, в съчетание с професионалния живот. Тук стратегията отбелязва и една от основните си цели: увеличаване на раждаемостта чрез създаването на благоприятна среда за отглеждането и възпитанието на децата- семейно планиране, безопасна бременност и раждане, отглеждане, здравеопазване и образование на децата, възможности за съчетаване на професионалния и личния труд. Тези цели следва да бъдат постигнати чрез финансови стимули (облекчения и помощи), правни и политически промени относно формата и особеностите на трудовата реализация (част от които вече са факт в КСО и КТ), чрез цялостна политика относно образованието, здравеопазването и социалното развитие на децата (преференции в ползването на публични услуги, подобряване на социалната инфраструктура, делегирани държавни дейности) и утвърждаването на семейството като базов компонент на обществото.

Сред изброените приоритети се откроява и понятието за отговорно родителство, което има за цел да сближи възпроизводствените модели при жените, да бъде обвързано с получаваните държавни помощи за деца, да осигури защита на децата в риск чрез предоставяне на обществени услуги, да осигури защита от всички форми на насилие, да се намали броя на децата за отглеждане в специализирани институции, да създаде цялостни, позитивни социални нагласи към родителството. Част от целите, заложи в програмата са постигнати. Последните две подкатегории – цялостна политика относно образованието, здравеопазването и социалното развитие на децата и утвърждаване на семейството като базов компонент на обществото, все още не са напълно реализирани.

Настоящата статия използва за работно понятие „репродуктивното тяло“, поради което от особена важност е анализът на раздела „**Подобряване на репродуктивното здраве на населението**“ от програмата. Той се концентрира около следните тематични цели и задачи:

- подобряване на здравните грижи за бременни и млади майки (безплатно медицинско наблюдение в т.нар. женски и детски консултации, следродилна грижа и помощ, трудово законодателство и права, лечение на безплодие);
- развитие на семейното планиране (чрез въвеждане на национална програма в цялата здравна система и създаване на мрежа от центрове, обучение на общопрактикуващите лекари и въвеждане на програми в средното образование, включване на неправителствения сектор);
- намаляване броя на абортите и извънбрачни раждания (повишаване на контрацептивната култура, осигуряване на лесен достъп до контрацептиви чрез общопрактикуващите лекари, субсидия при цените на контрацептивите),